

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Václava MATESOVÁ

UNIVERITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

POHYBOVÉ VYJÁDŘENÍ BÁSNÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU
DÍTĚTE

LOCOMOTOR EXPRESSION OF POEMS WITH PRE-SCHOOL
CHILDREN

Vedoucí diplomové práce:

PhDr Ondřej Hník, PhD

Autorka diplomové práce:

Bc. Václava Matesová

Třída legií 549, Kralupy, 27801

Předškolní pedagogika

Kombinované studium

Rok dokončení diplomové práce

2012

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Místo:

Datum:

Podpis:

ABSTRAKT

Předmětem výzkumu je ukázat možnosti propojení poezie s pohybem u dětí předškolního věku. Cílem výzkumu je zjistit, které básně děti upřednostňují a proč, které pohyby děti při ztvárňování básní uplatňují, a které druhy pohybů se dětem při ztvárňování básní nejvíce osvědčily. Metodou výzkumu je rozhovor o důvodu výběru básní, experiment založený na pohybovém ztvárnění básní a pozorování pohybů, které při jejich ztvárňování využívají. Zjistila jsem, že propojení poezie s pohybem nabízí zajímavý způsob práce s dětmi předškolního věku. Všimla jsem si, že děti ocenily u básní nejrůznější jazykové i formotvorné prostředky a zjistila jsem, že nejvíce oblíbené jsou u dětí pohyby, které umožňují maximální vybití energie a nejsou náročné na pochopení. Na tato zjištění mohu navázat ve své praxi a vybírat takové básně a pohyby, které jsou chápání dětí nejbližší. Doufám, že zjištění, ke kterým jsem dospěla ve své diplomové práci, budou zajímavou inspirací pro učitelky mateřských škol a obohatí je o nový náhled na vnímání poezie předškolními dětmi.

ABSTRACT

The object of my dissertation is connection poetry and locomotion with pre-school children. The goal of my research is realize, which poems and motions are preferred by children and what is the reason of their choose. The methods in my dissertation are interview, experiment and observation. All of these methods detect relation of children to poetry and locomotion. I have discovered the interesting style of work with pre-school children. The children have appreciated various language and form resources. I have discovered, that children love particularly dynamical and simple activities, which enable maximum discharge of energy. I will trying to choose the poetry and locomotion, which is the nearest for pre-school age. I hope, that my discovered will be interesting inspiration for teacher in kindergarten.

KLÍČOVÁ SLOVA

Pohyb, poezie, integrace, předškolní věk, harmonický rozvoj osobnosti

KEY WORDS

locomotion, poetry, integration, pre-school age, harmonious development of personality

OBSAH:

A.	ÚVOD	7
B.	TEORETICKÁ ČÁST	9
1.	POEZIE PRO DĚTI.....	9
2.	CÍLE DĚTSKÉ POEZIE.....	11
3.	ZÁSADY PRÁCE S POEZIÍ	13
4.	VYUŽITÍ POEZIE.....	15
5.	SPOLUPRÁCE S RODIČI.....	17
6.	INTEGRACE VZDĚLÁVACÍCH OBLASTÍ	19
7.	OSOBNOST UČITELKY	21
8.	CÍLE POHYBOVÉ VÝCHOVY.....	23
9.	POHYBOVÁ PRŮPRAVA.....	25
10.	POMŮCKY.....	27
C.	PRAKTICKÁ ČÁST	29
1.	PŘEDMĚT, CÍLE, METODY, HYPOTÉZA, ORGANIZACE	29
1.1.	PŘEDMĚT.....	29
1.2.	CÍLE.....	29
1.3.	METODY	30
1.4.	HYPOTÉZA	30
1.5.	ORGANIZACE	30

2.	EXPERIMENT PROPOJENÍ POEZIE S POHYBEM	32
2.1.	TÉMA MIMINKO.....	32
2.1.1.	MOTIVACE	32
2.1.2.	VÝBĚR BÁSNÍ.....	34
2.1.3.	REALIZACE	35
2.1.4.	HODNOCENÍ.....	37
2.2.	TÉMA ZAJÍC	38
2.2.1.	MOTIVACE	38
2.2.2.	VÝBĚR BÁSNÍ.....	40
2.2.3.	REALIZACE	41
2.2.4.	HODNOCENÍ.....	43
2.3.	TÉMA PES	44
2.3.1.	MOTIVACE	44
2.3.2.	VÝBĚR BÁSNĚ.....	46
2.3.3.	REALIZACE	47
2.3.4.	HODNOCENÍ.....	49
2.4.	TÉMA SNÍH.....	50
2.4.1.	MOTIVACE	50
2.4.2.	VÝBĚR BÁSNÍ.....	52
2.4.3.	REALIZACE	53
2.4.4.	.HODNOCENÍ.....	55
2.5.	TÉMA DÉŠŤ	56
2.5.1.	MOTIVACE	56
2.5.2.	VÝBĚR BÁSNÍ.....	58
2.5.3.	REALIZACE	59
2.5.4.	HODNOCENÍ.....	61
3.	VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	62
D.	ZÁVĚR	65
	LITERATURA	67

A. ÚVOD

Diplomová práce je zaměřená na pohybové vyjádření poezie. Jejím předmětem je ukázat možnosti propojení poezie s pohybem u dětí předškolního věku. Cílem výzkumu je zjistit, které básně děti upřednostňují, a které pohyby při jejím ztvárnění uplatňují. Metodou výzkumu je rozhovor s dětmi o důvodu výběru básní a pohybů, které uplatňovaly při jejím ztvárnění. Experiment je založený na pohybovém ztvárnění básní dětmi podle jejich fantazie a pohybových možností. Další metodou je pozorování druhů pohybu u dětí při ztvárnění básní. Osobně si myslím, že tyto metody jsou vhodné ke zkoumání problematiky propojení poezie s pohybem, protože jejich prostřednictvím si přímo ověříme, jak děti na básně pohybově reagují. Své počínání navíc vždy zdůvodní. Předpokládám, že děti budou při svém výběru dávat přednost básním, jejichž obsah je blízký jejich zkušenostem a vybírat takové pohyby, které doslovně znázorňují obsah básně. Myslím, že děti ocení pohyby, které jim umožní vybití energie v nejvyšší možné míře. Výzkum se uskuteční v mateřské škole v Praze 1 po dobu jednoho měsíce s dvaceti pětiletými dětmi. S dětmi budu pracovat individuálně. Experiment je složen z pěti témat, jejichž motivace vychází z ročních období nebo z aktuálně vzniklých situací v mateřské škole. Každé téma obsahuje dvě básně, ze kterých si děti mohou vybrat. Báseň, kterou si vyberou, se následně snaží pohybově ztvárnit a svůj výběr zdůvodnit. Poté komentují děti své počínání a verbálně hodnotí, které pohyby se jim nejvíce osvědčily, a které jim naopak činily největší problémy. Po ukončení každé činnosti jejich počínání i výpovědi písemně zaznamenám do předem připraveného pozorovacího archu. V celkovém vyhodnocení uvedu, jakým básním dávají děti přednost, jaké pohyby při jejich ztvárnění uplatňují, a které z nich mají u dětí největší úspěch. Na tato zjištění mohu navázat ve své praxi a vybírat takové básně a pohyby, které jsou chápání dětí nejbližší. Doufám, že zjištění, ke kterým ve své

diplomové práci dospějí, budou zajímavou inspirací pro učitelky mateřských škol a obohatí je o nový náhled na vnímání poezie předškolními dětmi.

B. TEORETICKÁ ČÁST

1. POEZIE PRO DĚTI

Poezie je u dětí velmi oblíbená. Téhož názoru je i V. Gebhartová (5, s.19), která ve své knize Literatura pro děti, uvádí základní znaky poezie, které rozhodují o její oblíbenosti u malých dětí. Podle autorky se vyznačuje poezie pro děti úsporným a jednoduchým veršem, často bez logického smyslu, s hojnými citoslovci a novotvary. Má pravidelný rytmus a lze dobře skandovat. Poezie pro děti je většinou založená na trochejském metru, tedy střídání přízvučných a nepřízvučných slabik. Často vychází z ústní lidové slovesnosti, tudíž má mnoho podob. Základním žánrem poezie pro děti je říkadlo. Existují například říkadla sloužící ke hře dospělého s dítětem (Paci, paci pacičky), doprovodná říkadla k pohybovým hrám (Myšičko, myš), oblamovačky (Drbu vrbu), rozpočítadla (Enyky benyky), škádlivky (Anča kolomanča) a nejrůznější hádanky, tříbící důvtip dětí.

Poezie pro děti, kterou v mateřské škole využíváme, je většinou ověřená mnohaletou praxí a pomáhá nám předat dětem poznatky, které se týkají jejich okolí. Děti se díky ní seznámí s mnoha slovy a názvy, pochopí, jak lidé žili dříve a nyní. Ráda bych zde pro inspiraci zmínila několik sbírek dětské poezie, které se v režimu dne při práci s dětmi nejlépe osvědčily. Všechny ukázky z těchto sbírek najdeme v knize Literatura pro děti, od V. Gebhartové (5). Co se týká poezie vhodné pro hru dospělých s malými dětmi, osvědčila se sbírka K. J. Erbena Prostonárodní české písně a říkadla. Říkadla, která obsahují situační komiku můžeme najít ve sbírce F. Bartoše Kytice a říkadla vhodné k pohybovému vyjádření jsou ukrytá ve sbírce Anička, skřítek a

slaměný Hubert od V.Nezvala. Ve Špalíčku veršů a pohádek od F.Hrubína se skrývají básně vhodné pro osvojování návyků sebeobsluhy a ve sbírce J.Čarka s názvem Co se to děje, máme možnost poslechnout si libozvučné verše. Pokud děti touží po rytmičných básních, mohou nahlédnout jejich rodiče do sbírky F.Branislava s názvem Zelené roky. Sbírkou poezie, které jsou zde zmíněny, mohou obohatit zásobník veršů učitelé mateřských škol a poskytnout jim při jejich práci inspiraci.

2. CÍLE DĚTSKÉ POEZIE

Prostřednictvím poezie lze rozvíjet celou osobnost dítěte. Můžeme v dětech rozvíjet rytmické cítění, vztah k umění, k lidem a přírodě. Dále pěstujeme vhodně zvolenými básněmi morální vlastnosti dětí a jejich charakter. K tomuto účelu slouží nejlépe básně s etickým obsahem. Mimo jiné rozvíjíme prostřednictvím poslechu básní u dětí jazykový cit, slovní zásobu, zkvalitňujeme jejich výslovnost a zdokonalujeme verbální komunikaci. V dětech vzrůstá sebedůvěra, nebojí se vystupovat na veřejnosti a zdokonalují se ve schopnosti sebevyjádření. Dokážou vyjádřit malbou pocity z básně, pohybem umí ztvárnit jednání postav nebo hrou na hudební nástroje báseň ozvučit.

J. Bednářová (1, s.6) ve své knize Literární výchova uvádí, že poezie zprostředkovává dětem svět, vyjádřený slovesnými prostředky, které probouzí představivost a fantazii. Literární výchova podle autorky podporuje výchovu k umění a pozitivně ovlivňuje celou osobnost dítěte. U dětí se vytváří hodnoty, které jejich osobnost pomáhají formovat. Děti by měly poezii, kterou jim učitelka předkládá rozumět. Měly by se umět kultivovaně projevit, spisovně se vyjadřovat a umět spolupracovat s ostatními dětmi i učitelkou. Děti se učí v mateřské škole pracovat s informacemi. Poznávají, ve které sbírce najdou básně, které se jim líbí a prostřednictvím poezie se v nich posiluje estetické cítění, vztah k sobě i schopnost sebehodnocení. Děti se podle autorky učí chápat mezipředmětové vztahy, orientovat se v tematickém plánu a integrovat nově získané poznatky. Objevují nové souvislosti a vzrůstá jejich touha po poznání. Učí se pochopit smysl básně, zjistit, v čem spočívá její krása a tvořivě s básní pracovat. Tímto způsobem je dítě později více motivováno na vstup do základní školy a s ním spojenou výuku čtení a psaní.

Osobně si myslím, že aby cíle, které si stanovujeme, při seznamování dětí s poezií nevyzněly naprázdno, je třeba respektovat osobnost dětí, která je charakteristická krátkým trváním pozornosti, synkretickým vnímáním, konkrétním

uvažováním a zálibou v rytmu a rýmu. Kladný vztah k poezii děti získají jen za předpokladu, že jim umožníme nabytí pocitu bezpečí a jistoty při poslechu básní. K tomu je třeba vybrat takovou poezii, která v dětech vyvolává pocity radosti a děti díky tomu mají touhu vyslechnuté básně slyšet znovu a znovu. Jedině při respektu ke specifickým vnímání tohoto věku lze dosáhnout ve vzdělávání dětí velkých úspěchů.

3. ZÁSADY PRÁCE S POEZIÍ

Při seznamování dětí s poezií je třeba se držet určitých zásad. K tomu nám pomůže kniha J. Machytky (16, s.35) s názvem Metodika literární výchovy. Autor v knize popisuje hlavní zásady, kterých bychom se při práci s poezií měli držet. Patří mezi ně požadavek spojení mateřské školy se životem, uvědomělost, aktivita, přiměřenost, názornost, soustavnost, trvalost a estetičnost. Autor tyto zásady ve své knize stručně vysvětluje. Zásada propojení školy se životem klade podle autora důraz na to, aby vše, co se děti ve škole naučí, mohly v životě uplatnit a zásada uvědomělosti by měla v dětech probudit schopnost umět vysvětlit, o čem vyslechnuté básně byly. Dále by měly být děti aktivně zapojené do procesu výchovy a metody, kterými dětem básně přibližujeme, by měly být přiměřené jejich věku a chápání. Požadavkem názornosti rozumíme v literární výchově, že děti se seznámí s konkrétní básní jako celkem a dále se s ostatními básněmi seznamují podle logické návaznosti. Trvalost chápeme tak, že básně se stanou trvalým majetkem paměti dětí, ze kterého mohou v případě potřeby kdykoliv v životě čerpat a estetičnost se týká vhodného výběru básní, které působí na děti krásou jazyka i obsahu.

Podle mého názoru by práce s poezií měla vycházet z prožitkového a situačního učení. Díky respektování tohoto požadavku bude zážitek dětí z poslechu poezie skutečně autentický a hluboký. V mateřské škole se v souvislosti se situačním učením nabízí vycházky do okolí, na kterých můžeme dětem přímo ukazovat jevy a děje, o kterých poezie pojednává. Děti zde mají možnost pozorovat chování zvířat, cítit vůni květin, i slyšet, jak zpívají ptáci nebo vrčí auta. Tyto situace, při kterých se zapojí do vnímání všechny smysly, dávají dětem nejsilnější podněty pro zapamatování. Pokud nemáme možnost poznávat okolí autenticky nebo se nenacházíme v blízkosti přírody, můžeme teprve přistoupit ke zprostředkovanému vnímání pomocí obrázků. Obrázky však mají svá úskalí. Děti je vnímají jen vizuálně, bez zapojení ostatních smyslů, navíc vnímají zkresleně velikosti jednotlivých věcí a zvířat a na tomto základě si vytváří

zkreslené představy. Při seznamování s básněmi v reálných situacích mají děti možnost pochopit uplatnitelnost básní a jsou díky tomu více motivované se dané básně naučit. Při práci s básněmi si musíme být vědomi také problematiky hodnocení dětí. Nejvíce se nám osvědčilo hodnocení průběžné, kdy děti v průběhu práce usměřňujeme, podporujeme a směřujeme je ke kvalitnějším výkonům. Po skončení činnosti doporučujeme společně s dětmi si sednout do kruhu a nechat každé dítě, aby se ke svým výkonům mohlo samo vyjádřit. Poté děti společně zhodnotí, který kamarád je svým výkonem nejvíce zaujal a proč, a které výkony neměly naopak tak vysokou estetickou hodnotu. Děti předškolního věku většinou s vyjádřením hodnocení nemají problém.

4. VYUŽITÍ POEZIE

V mateřské škole se osvědčilo poezii propojovat s dalšími oblastmi vzdělávání podle volby dětí. Děti si mohou vybrat, jestli báseň nakreslí, vymodelují nebo zmelodizují na hudební nástroje. Mohou zkusit báseň zahrát s pomocí maňásků, vymyslet na dané téma vlastní verš nebo se báseň pokusit pohybově ztvárnit.

K tomuto přístupu se ve své knize Literární výchova v mateřské škole přiklání i K. Strnadová (18, s.36). Podle autorky často literární zážitky přímo podněcují k pohybové činnosti. Malé děti rády napodobují pohyby zvířat a lidí a starší děti se dokonce pokouší pantomimicky literární hrdiny vyjádřit.

V mateřské škole se snažíme básně dětem zprostředkovávat nenásilnou formou. Nedáváme přílišný důraz na mechanické zapamatování básní. Vztah k poezii vytváříme u dětí pravidelnými rituály. Začínáme většinou ráno, kdy se prostřednictvím básně společně pozdravíme, díky čemuž upoutáme pozornost všech dětí, uspokojíme jejich potřebu jistoty a zradostníme jejich ranní příchod do mateřské školy. Je vhodné, když mají děti na začátku školního roku možnost aktivně se na výběru básně k rannímu rituálu podílet, aby si k němu získaly pozitivní vztah. Básně využíváme při všech možných příležitostech v průběhu celého dne. Po ranním uvítání většinou přejdeme k rozvíčce, sloužící k protažení těla a odreagování energie. K tomuto účelu slouží nejrůznější říkanky spojené s pohybem, které se dají využít i jako součást pohybových her. Básně lze uplatňovat i při nácviku sebeobsluhy, například při mytí rukou, stolování nebo při přesunech po prostorech mateřské školy. Básně lze uplatnit pro zdůraznění chůze ve dvojicích nebo pro svolání dětí do ranního kruhu. V hlavní náplni dne využíváme básně jako prostředek k rozvíjení dovedností, jakými je například cit pro výslovnost, rytmus, koordinaci slova a pohybu nebo rozvoj poznání. Velmi snadno se dají básně použít i k urovnávání konfliktů mezi dětmi. Zde se osvědčilo děti seznamovat s rozpočítávadly, díky kterým většinou na vzájemný konflikt o hračku rychle

zapomenou. Básně představují širokou paletu námětů na každé téma. Zde je vhodné uplatňovat jak poezii lidovou, tak umělou. Básně recitujeme dětem před spaním, aby se zklidnily, a společně jsme si užili odpočinek po obědě. Díky rozmanitému repertoáru básní jak obsahem, tak formou je možné básně používat i k laskavému probouzení dětí, učit je, co si mají nejdříve obléknout nebo s jejich pomocí utiшит dětský pláč. Zde je vidět, že poezie je nevyčerpatelným zdrojem inspirace, která může dětem usnadnit adaptaci v mateřské škole a umožnit jim získat kladný vztah k umění.

5. SPOLUPRÁCE S RODIČI

Při práci s poezií je důležité zmínit spolupráci s rodiči. Mateřská škola je doplňkem rodinné péče, proto je důležité, abychom na děti působili ve vzájemné součinnosti a děti pak neměly ve výchově a vzdělávání zmatek.

Stejného názoru je i B. Kádnerová (15, s.68), která se k problematice spolupráce s rodiči vyjadřuje ve své knize Metodika literární výchovy v mateřské škole. Podle autorky má rodinné prostředí v životě dítěte prvotřídní význam. Literární výchova je podle ní bez rodinného zázemí ochuzena o prožitek nejosobnějšího sepětí s lidmi, které dítě nejvíce miluje. O důležitosti rozvoje literární výchovy v domácím prostředí může proto učitelka rodičům poreferovat na třídních schůzkách, nejlépe na počátku školního roku. Na tento úkol se však musí důkladně připravit. Osvědčily se například dotazníky pro rodiče, vztahující se ke vztahu rodičů k literatuře a poezii.

K informování rodičů o důležitosti literární výchovy se nám v mateřské škole osvědčily nástěnky v šatně, kde je možno do portfolia zasouvat básně, se kterými děti seznamujeme. Tutéž příležitost mají i rodiče. Vzájemná spolupráce je v mateřské škole většinou velmi pozitivně vnímána. Učitelky se nechají rády poučit o tom, k čemu mají konkrétní děti vztah a jak funguje rodina v domácím prostředí. Díky tomu se pak mohou na jednotlivé děti individuálně zaměřit a rozvíjet takové složky osobnosti, které jim připadají zanedbané nebo naopak upustit od rozvíjení dovedností, které jsou bohatě rozvíjeny doma. V souvislosti s komunikací s rodiči se dozvídáme i o mimoškolních aktivitách dětí. V tomto případě nás zajímá, jestli děti navštěvují některý hudebně pohybový nebo literárně dramatický kroužek. Dovednosti, které jsou v těchto mimoškolních kroužcích rozvíjeny, většinou na dětech poznáme. Je však dobré mít o jejich aktivitách přehled, protože pak lépe rozeznáme přirozené nadání od dovedností, které jsou pěstovány u dětí systematicky a dlouhodobě.

Mezi další formu spolupráce s rodiči patří vystoupení pro rodiče, která jsou v mateřských školách tradicí. Nastíním zde takovou formu veřejných vystoupení, o které si myslím, že je pro psychiku dětí nejvhodnější. Veřejná vystoupení pro rodiče se většinou pořádají jednou až dvakrát do roka. Z praxe je známo, že ve většině mateřských škol probíhá nacvičování na takováto vystoupení formou krátkodobého intenzivního drilu, který může děti stresovat. Proto se proti tomuto efektu snažíme v mateřské škole bojovat. Na vystoupení se připravujeme průběžně celý rok. Využíváme k tomu opakovací chvílky a rodiče vždy již na úvodní třídní schůzce upozorníme na to, že vystoupení bude ukázkou naší celoroční práce. Ukázkou toho, jak v mateřské škole reálně s dětmi pracujeme, ne divadelním představením, které je nacvičeno přímo k účelům školní besídky. Rodiče dětí takový přístup většinou chápou a pozitivně ho přijímají, protože nemají zájem, aby jejich děti byly vystoupením stresovány. Když je to možné, snaží se rodiče s vystoupením pomoci. Pomáhají s přípravou rekvizit, opakují si s dětmi společně básně, zahrají na vystoupení na hudební nástroj nebo zajistí pro děti kostýmy. Tímto způsobem lze velmi dobře přispívat ke zkvalitnění vzájemných vztahů mezi mateřskou školou a rodiči.

6. INTEGRACE VZDĚLÁVACÍCH OBLASTÍ

Při propojení poezie s pohybem využíváme nejnovějších trendů v oblasti pedagogiky. V současné době se velmi doporučuje propojovat ve vzdělávání různé vzdělávací oblasti. Snadno tak dětem přiblížíme souvislosti. I v životě vše funguje ve vzájemném propojení. Navíc je dětem tento přístup velmi blízký, protože mají synkretické, nerozčleněné vnímání. Díky tomuto psychickému znaku vnímají všechny umělecké složky jako celek. Například při recitaci básní se automaticky pohybují. Těchto vlastností můžeme využít již v úvodní motivaci činností. Motivace je pro práci s poezií a pohybem velmi důležitá. Vhodně zvolenou motivací lze zvýšit zájem dětí o činnost a umožnit jim získat si k dané činnosti pozitivní vztah. K pohybu můžeme děti motivovat různým způsobem. Vhodné je využívat obrázky zvířat, které mají děti pohybově ztvárnit, můžeme využít i hudebních nástrojů, prostřednictvím kterých zahrajeme melodii básně, a děti se snaží poznat, o čem báseň je. Používáme i slovních hádanek týkajících se tematiky básně nebo dětem báseň pantomimicky vyjádříme. Můžeme také obsah básně ztvárnit pomocí loutek nebo dětem zarecitovat báseň s podobnou tematikou a děti se snaží přijít na další báseň s podobným námětem.

Integrace více vzdělávacích oblastí je i jednou ze základních podmínek Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (17, s.9). Podle tohoto dokumentu by vzdělávání mělo probíhat na základě integrovaných bloků, které nerozlišují vzdělávací oblasti či složky, ale nabízejí dítěti vzdělávací obsah v přirozených souvislostech, vazbách a vztazích. Obsah bloků by měl vycházet ze života dítěte, být pro ně smysluplný, zajímavý a užitečný. Realizace takovýchto bloků poskytuje dítěti velkou škálu různých aktivit a nabízí mu hlubší prožitek. Dítě tak nezískává jen izolované poznatky a jednoduché dovednosti, ale zkušenost se stává pro dítě snáze uchopitelnou. Podle tohoto dokumentu by bloky měly integrovat všechny vzdělávací oblasti. Integrované bloky se mohou vztahovat k určitému tématu, vycházet z praktických životních problémů a situací, nebo mohou být zaměřeny k praktickým

aktivitám. Mohou mít i podobu tematických celků. Měly by však být natolik široké a obsáhlé, aby poskytovaly dostatek zajímavých a různorodých podnětů ke konkrétním činnostem. Zaměření těchto bloků by mělo vycházet z přirozených potřeb dítěte a jeho zkušeností. Jejich obsah by měl být předškolnímu dítěti srozumitelný, užitečný a prakticky využitelný.

7. OSOBNOST UČITELKY

Na výchovu a vzdělávání dětí má vždy velký vliv osobnost učitelky. S tímto názorem se ztotožňuje i K. Szakallová (19, s.5), která ve své knize uvádí, že vzhledem ke zvyšujícím se nárokům na výchovu a vzdělávání, by se měli učitelé trvale vzdělávat v oblasti literárně-pohybové výchovy. Neměli by studovat jen teoretické poznatky, ale především navštěvovat praktické semináře.

Osobně si myslím, že učitelka, která literárně-pohybovou výchovu vede, by měla být dostatečně kreativní, flexibilní, mít schopnost organizovat větší skupinu dětí a mít dobré verbální i neverbální schopnosti. Měla by být upravená a esteticky se pohybovat, aby na děti působila jako pozitivní vzor. Měla by umět pracovat s hlasem a mít základní dovednosti při práci s hudebními nástroji. Má disponovat smyslem pro rytmus, kladným vztahem k poezii a pohybu a mít k dětem partnerský přístup. Učitelka má umět v ideálním případě využívat nejrůznější náčiní a nářadí, mít dobrou kondici a disponovat velkým zásobníkem pohybových her. Měla by umět hru flexibilně přizpůsobit schopnostem dětí, jejich věku a aktuálnímu rozpoložení. Sama by měla dokázat předvést, co od dětí očekává a jak by jejich projev měl vypadat. Měla by respektovat zásady životosprávy a pohybovat se s dětmi dostatečně dlouho na čerstvém vzduchu. Učitelka se má snažit využívat básně při různých příležitostech, jako jsou hry v trávě, ve vodě, s míčem, nebo na písku. V případě neúspěchu hry u dětí, by měla umět vyhodnotit, v čem spočíval neúspěch a jak ho lze minimalizovat. Může využívat i náslechlů u svých kolegyň a inspirovat se tak k zajímavým a novým přístupům k literárně-pohybové výchově. Je dobré, když se učitelka na práci s dětmi připravuje předem, aby nedocházelo k případným zmatkům. Učitelka by měla mít přehled o knihách ve školní knihovně a pravidelně diskutovat s rodiči o nových trendech v literárně-pohybové výchově. Má vést děti k vlastnímu tvořivému projevu. Nechat děti vybrat si básně, které je zaujaly, zajímat se o to, proč je zaujaly zrovna tyto básně, aby věděla, jaký typ básní nebo námětů má pro svou práci zvolit. Neměla by děti učit

pohyby jen nápodobou, ale měla by jim dát dostatek prostoru k sebevyjádření. Měla by zajistit, aby měly děti na pohybové vyjádření klid a dostatek času. Vhodné je, když mají děti možnost vidět ostatní, protože projevy vrstevníků jim dodají sebedůvěru a inspirují je k vlastnímu pohybovému vyjádření.

8. CÍLE POHYBOVÉ VÝCHOVY

Pohybová výchova může v propojení s poezií rozvíjet motorické dovednosti, podporovat houževnatost, vytrvalost a umění dokončit činnost. Vede děti k umění esteticky se pohybovat, provádět ladné pohyby a zvyšuje jejich zdatnost. To se projevuje i v běžném životě dětí a jejich neverbální komunikaci. Při propojení poezie s pohybem nemají děti tendence k nadbytečným pohybům, jsou více klidné, dostatečně odreagované a soustředěné. Děti nemají tendence nikam odbíhat, nejsou nervózní, ani podrážděné a plačtivé. Propojení poezie s pohybem v nich vyvolává fyzickou i psychickou pohodu, která je nezbytná při získávání pozitivního vztahu k učení a umění vůbec. Pohyby se zkvalitňují a zlepšuje se i celková pohybová koordinace a hrubá i jemná motorika.

Pozitivního vlivu pohybu na osobnost dětí si všimla i E. Jenčková (10, s.9), která ve svém díle *Hudba a pohyb* uvedla, že považuje pohyb za jednu z nejučinnějších aktivit při seznamování dětí s poezií. Pohyb je s říkankami podle autorky odjakživa spjatý. Je přirozenou potřebou dětí a vede děti k emocionálnímu sebevyjádření, rozvíjení kreativních schopností a estetického cítění. Děti mají podle autorky prostřednictvím umění příležitost relaxovat a učí se spolu komunikovat uměleckými prostředky. V těchto situacích převážně kreativního charakteru se děti nejen učí své city otevřeně vyjadřovat, diferencovat a ovládat, ale zlepšuje se i schopnost koncentrace a empatie. Z toho vyplývá, že prostřednictvím pohybu, který je zvláště pro děti předškolního věku přirozenou vývojovou charakteristikou, lze v motivovaných literárně-pohybových situacích úspěšně rozvíjet dětskou emoční inteligenci. Prostřednictvím individuálního či skupinového literárně pohybového projevu se u dětí podle autorky tříbí citlivost pro výrazové prostředky a jejich změny. Pro děti předškolního věku je pohyb vývojovou přirozeností, projevem celkové aktivizace organismu, tělesné i duševní. Veškerá pohybová aktivita přináší dětem radost, uspokojení z přemáhání překážek, z pohybových her a soutěží a dosažení maximálního

pohybového výkonu. Autorka uvádí, že pohyb dětem slouží nejen k vybití energie, ale také k rozvoji manuální zručnosti, jako přirozené přípravě k pracovním výkonům. Proto je pohyb v tomto věku nesmírně důležitý při utváření sebehodnocení dítěte jako základu formování osobnosti.

9. POHYBOVÁ PRŮPRAVA

Než přistoupíme k vlastnímu pohybovému ztvárňování básní dětmi, je důležité děti na tuto činnost dobře připravit a vybavit je základním arzenálem pohybových projevů. Nejjednodušší způsob, jak děti na nácvik pohybů připravit, je motivovat pohyb pohádkovými postavami a zvířaty, které jsou blízké světu dětí a jejich chápání.

K tomuto přístupu se přiklání i L.Kurková (14, s.37) ve své knize Hudebně pohybová výchova. Podle autorky si děti rády hrají na zvířata. Spojení pohybu s představou určitého zvířete dodává projevu dětí prvků hravosti a spontánního zaujetí. Je však dobré jejich hru usměrňovat důrazem na technickou stránku pohybu.

V mateřské škole začínáme s dětmi nácvikem lokomočních pohybů, mezi které patří chůze, běh, skoky, poskoky a lezení. Tyto pohyby lze dětem přiblížit hrou na čápa, který zvedá vysoko kolena, na koně, cválajícího kupředu nebo na zajíce, který rychle skáče do svého doupěte. Lezení lze dětem přiblížit například hrou na broučky nebo hady. Dále je třeba dětem přiblížit a vysvětlit základní nelokomoční pohybové činnosti, jako jsou změny poloh a pohybů těla na místě. Sem patří stoj, sed, leh, dřep, vzpor nebo klek. Děti se mohou proměnit v houbu stojící na jedné noze, sedět se zkříženýma nohama jako Turek, ležet jako ryba a pobývat na čtyřech jako kočka. V pohybové průpravě se v mateřské škole nevyhýbáme ani práci s náčiním a pomůckami jako jsou stuhy, míče nebo kruhy. Děti mohou se stuhami tančit jako baletky, házet míčem jako klauni v cirkusu nebo pohyby šátků znázorňovat foukání větru. Děti by měly umět některé základní hudebně pohybové hry s říkankami, orientovat se v základní tělovýchovné terminologii a vědět, jak při pohybu dodržovat bezpečnost. Na to je musíme předem upozorňovat. Děti mají k pohybu většinou velmi pozitivní vztah. Pohyb je pro ně automatickou součástí verbálního projevu. Děti s velkou oblibou vyjadřují pohybem i nejrůznější pohádkové postavy. Umí při tom využívat mimiku hrozivého černokněžníka, líbeznost princezny, komiku šaška i vážnost krále.

Nezapomínají ani na používání výstižných gest. Čarují jako kouzelníci, hrozí prstem jako rozzlobené maminky nebo máváním vítají pomyslného kamaráda. Umí pantomimicky vyjádřit jednoduché pracovní úkony a situace. Zvládnou předvést práci kováře, švadleny, kuchaře nebo uklízečky. Nemají problém při ztvárňování těchto situací spolupracovat se svými vrstevníky. Děti při hrách rády využívají kostýmy a masky, které jejich počínání zpestřují. Takto lze dětem přiblížit určité druhy pohybu přiměřeně jejich věku, chápání a pohybovým dovednostem.

10. POMŮCKY

Mezi pomůcky, které lze při práci s poezií využívat patří nejen pomůcky zakoupené, ale i vlastnoručně vyrobené. Zjistili jsme, že děti mají ve velké oblibě nejen hudební nástroje, kterými básně rytmezují, melodizují a zároveň doprovází pohybové akce jednotlivých dětí, ale i dramatické pomůcky, mezi které patří maňásci, prstové loutky, plyšová zvířata nebo napodobeniny pracovních nástrojů dospělých. Mezi materiály, ze kterých můžeme pomůcky nejjednodušeji vytvořit, patří papír. Z papíru můžeme vyrobit sněhové koule, vločky, dečky nebo sestavit zvířátka. Stejně využitelná je i dětská plastelína. Další osvědčenou pomůckou jsou magnetické obrázky nebo ilustrace z dětských knížek, obrázky, které k námětu básně nakreslily děti nebo nástěnné obrazy, kterými je třída vyzdobena. Nemůžeme zapomenout ani na tělovýchovné náčiní jako jsou stuhu, šátky, kroužky a ubrusy. S nimi mohou děti tančit nebo znázorňovat nejrůznější pohyby básně. Oblíbené jsou i kousky oblečků a látek, kostýmy a masky. Děti se ve chvíli stanou babičkou, myslivcem nebo pejskem a díky tomu se lépe vžijí do děje básně. Velmi se osvědčil magnetofon, který funguje jako zvuková kulisa básně nebo dětem zprostředkovává recitaci a děti při náročných pohybech nemusí zatěžovat své hlasivky. Při znázorňování básní a přípravě rekvizit využívají děti také kusy nábytku, stoly, lehátka a židle, které jim umožňují ve chvíli sestavit domek, ordinaci doktorky, sedadla v autobuse nebo v divadle. K tomu využívají i skládacích knížek a leporel. Vhodné je, pokud mateřská škola disponuje velkým prostorem, nebo dokonce vlastní tělocvičnou. Děti tak nejsou omezeny při pohybovém a jiném projevu a mohou k němu využívat dostatek náčiní, aniž by hrozilo nebezpečí úrazu. V tělocvičně lze většinou využívat k pohybovému projevu žíněnek, míčů, švihadel nebo dlouhých lavic. Děti mohou svůj přednes obohatit o prolézání tunelem nebo klouzáním na klouzačce. Mohou předstírat lezení kominíka po žebřinách, chůzi artisty po šikmé kladce, slalom běžce mezi kužely nebo skoky zajíce přes překážky. Jakékoliv pomůcky mohou přispět k prohloubení zájmu dětí o poezii.

Stejného názoru je E. Jenčková (10, s. 204), která ve své knize Hudba a pohyb uvádí, že charakter různých pomůcek podporuje originální řešení dětského pohybového projevu. Děti pomůcky natolik zaujmou, že jsou kreativnější, aktivnější a vnímavější. Zároveň se při manipulaci s nimi u dětí rozvíjí ve spojení s intelektem i jemná motorika.

C. PRAKTICKÁ ČÁST

1. PŘEDMĚT, CÍLE, METODY, HYPOTÉZA, ORGANIZACE

1.1. PŘEDMĚT

Předmětem výzkumu je ukázat možnosti propojení poezie s pohybem u dětí předškolního věku.

1.2. CÍLE

- Zjistit, které básně děti upřednostňují a proč
- Zjistit, které pohyby děti při ztvárňování básní uplatňují
- Zjistit, které druhy pohybů se dětem při ztvárňování básní nejvíce osvědčily, a které naopak nejméně.

1.3. METODY

- Rozhovor o důvodu výběru básní, o tom, které pohyby se při ztvárňování básní dětem nejvíce nebo naopak nejméně osvědčily.
- Experiment je založený na pohybovém ztvárnění básní dětmi podle jejich fantazie a pohybových možností.
- Pozorování druhů pohybu u dětí při ztvárňování básní.

1.4. HYPOTÉZA

Při svém výběru budou děti dávat přednost básním, jejichž obsah je blízký jejich zkušenostem, vybírat takové pohyby, které doslovně znázorňují obsah básně a umožní vybití energie v nejvyšší možné míře.

1.5. ORGANIZACE

Výzkum uskutečním v pražské mateřské škole po dobu jednoho měsíce. Ve skupině je 20 dětí ve věku 5 let. 10 děvčat a 10 chlapců. Z toho 1 dítě má podezření na opožděný vývoj (Tonda). To se projevuje mírně nekoordinovanými pohyby a pomalými reakcemi. 2 děti jsou silní introverti (Ema, Bára), ale při podporování sebedůvěry dokážou podávat srovnatelné výkony s ostatními dětmi. 2 děti mají problémy s koncentrací pozornosti (Táber, Jan). To se projevuje roztěkaností a nadbytečnými pohyby. Zbylých 15 dětí se projevuje velmi dobrou úrovní spolupráce. S dětmi budu

pracovat individuálně. Při výběru básní jsem dbala na to, aby verše byly blízké zkušenosti dětí a svým obsahem umožňovaly pohybové ztvárnění. U každého z témat dám dětem vybrat ze dvou básní, svůj výběr děti zdůvodní. Vybranou báseň jim přečtu, poté ji děti podle své fantazie pohybově znázorní. Nakonec zhodnotí, které verše je nejvíce inspirovaly k pohybu a které jim při pohybovém ztvárnění činili největší potíže a proč. Po ukončení každé činnosti provedu průběžné hodnocení, založené na pozorování pohybových projevů dětí a reflektování jejich výpovědí. Na konec vyhodnotím, jakým básním dávají děti přednost, jaké pohyby při jejich ztvárnění uplatňují a jaké pohyby mají u dětí největší úspěch. Na tato zjištění mohu navázat ve své praxi a vybírat takové básně a pohyby, které jsou chápání dětí nejbližší.

2. EXPERIMENT PROPOJENÍ POEZIE S POHYBEM

2.1. TÉMA MIMINKO

2.1.1. MOTIVACE

Motivací k básni o miminku je aktuální situace, kdy si děti hrají s jednoletým děťátkem, nabízí mu nejrůznější stavebnice, poučují ho, že by stavebnici z hygienických důvodů nemělo strkat do pusy, dávají na něj pozor, aby se mu něco nestalo a pomáhají mu při zdolávání nesnází, týkajících se pohybu po místnosti. Děti komentují jeho pohyby a počínání a vysvětlují mu názvy jednotlivých hraček, ukazují mu, jak se s hračkami manipuluje. Pomáhají mu používat kapesník a zkouší ho krmit.

S nadšením děti vyprávějí své vlastní zážitky s mladšími sourozenci, sdělují jejich jména a většinou vtipné situace, které s mladšími sourozenci zažily. Vyprávějí o tom, kde jejich sourozenci spí, jaké hry mají nejraději a jaká slova se učí vyslovovat. Děti sdělují, s čím doma mamince pomáhají, aby se sourozencem neměla tolik práce, jak mu vybírají oblečení nebo jaké miminko vykazuje potíže. Povídají o tom, jak babičce ukazují, jak by se o děťátko měla starat, ukazují, jaké jednání viděly u maminky, vypráví veselé příhody o tom, co se povedlo a nepovedlo tatínkům při obstarávání malých dětí. Sdělují, jaké jídlo maminky pro malé sourozence připravují, jakými miminka trpí nemocemi nebo problémy a jak je učí mluvit. Po příchodu maminek do mateřské školy děti mladší sourozence ukazují v kočárku, seznamují s nimi ostatní děti a prosí maminky, aby jim připomněli říkanky a hry, které s děťátkem doma hrají. S nadšením úryvky těchto her ukazují. Hry s miminky se v tomto případě skládají

zejména z jednoduchých říkadel doprovázených pohybem, které mají děti ve velké oblibě.

Po rozhovoru s dětmi a maminkami se zbylé děti, které ještě neodešly domů, odebírají do dětské kuchyňky, kde pokračují námětové hry týkající se nakupování potravin a příprav pokrmů pro panenky, vaření, vození kočárků a přebalování panenek. Děti přesně napodobují chování maminek při starání se o mladší sourozence a napodobují jejich jednání, repliky i gesta. Tyto námětové hry jsou doplněny kolébáním a utěšováním panenek nebo náměty týkajícími se uzdravování nemocných panenek. Děti si rozkládají dětský gauč a léčí na něm své panenky s využitím sady s lékařským vybavením. Poté do hry přijímají i chlapce a prosí je o vyplnění role tatínků. Chlapcům se zamlouvá, že si s nimi chtějí děvčata hrát a láká je bohatý sortiment nejrůznějších domácích pomůcek, včetně velkého množství náradí, které viděli doma u svých tatínků. Děti si velmi rychle rozdělí role, dívky se starají o miminka a jezdí s nimi po třídě a chlapci v kuchyňce opravují nábytek. Do hry se velmi silně promítají různé přístupy k výchově a rozdílné jednání jednotlivých maminek.

2.1.2. VÝBĚR BÁSNÍ

Báseň A, F. Hrubín (5, s.170).

Nejdřív ležím, potom sedím,
lezu po čtyřech.

Pak se vodím, sama chodím,
nech mě, mámo, nech.

Až obejdu zahrádku,
vrátím se ti v pořádku.

Báseň B (tamtéž)

Hrajeme a zpíváme,
ručičkama tleskáme.

Takhle malý ptáček lítá,
ptáček lítá, mušky chytá.

Paci paci, paci paci,
s muškou do hnízda se vrací.

2.1.3. REALIZACE

<i>Tabulka č. 1-1, téma Miminko</i>				
Č.	Jméno	Báseň	Činnost	Komentář
1	Esme	B	1	líbí se mi, že se v básni tleská
			2	tleskání, skoky v upažení, tleskání
			3	líbilo se mi tleskání, ale bylo namáhavé skákat jako pták
2	Anna	B	1	ráda si hraji s dětmi
			2	tleskání, upažení, tleskání
			3	umím tleskat do rytmu, ale nebaví mě předstírat, že létám
3	Zbyněk	B	1	rád s maminkou zpívám
			2	pohyby rukou znázorňující hru na flétnu, dřep, tleskání
			3	umím hrát na flétnu, ale nebaví mě se proměňovat v ptáčka
4	Josef	A	1	moje sestra se také učí chodit
			2	leh, lezení, chůze
			3	bavilo mě lézt, ale nebavilo mě dlouho ležet
5	Hubert	A	1	také mě máma všechno naučila
			2	leh, držení kamaráda za ruku, batolivá chůze
			3	bavilo mě obcházet zahrádku, ale nevydržel jsem dlouho ležet
6	Táber	A	1	také chodím s mámou na procházky
			2	sed, batolivá chůze, běh
			3	bavilo mě běhat, nebavilo mě sedět
7	Jan	B	1	také si s mámou hraji
			2	pohyby paží znázorňující hru na buben, upažení, tleskání
			3	bavilo mě chodit, ale nebavilo mě mávat křídly, nezajímavé
8	Nikola	B	1	ráda si hraji na to, že létám
			2	tleskání, ruce v upažení, skoky
			3	bavilo mě tleskat, to je jednoduché, ale bylo těžké skákat
9	Hynek	B	1	rád zpívám malé sestřičce
			2	tleskání, skoky, pohyby paží znázorňující klapání zobáku
			3	umím tleskat, ale ne nosit ptáčkům v zobáku jídlo, to je těžké
10	Ema	A	1	líbí se mi pozorovat jak chodí malé děti
			2	lezení, vzpor stojmo, běh
			3	bavilo mě chodit po zahrádce, ale nešlo mi vstávat jako mimino

<i>Tabulka č. 1-2, téma Miminko</i>				
Č.	Jméno	Báseň	Činnost	Komentář
11	Barbora	B	1	líbí se mi hrát si s malými dětmi
			2	pohyby znázorňující hru na flétnu a klapání zobákem, poskoky
			3	baví mě hrát na nástroje, nerada skáču, je to dřina
12	Prokop	B	1	maminka mi také doma zpívá
			2	pohyby znázorňující hru na kytaru a klapání zobákem, tleskání
			3	umím tleskat do rytmu, ale je těžké nosit mláďatům jídlo
13	Viktorie	B	1	mám ráda malá miminka
			2	tleskání, sed v upažení, pohyby paží znázorňující klapání zobáku
			3	je snadné tleskat, ale nebaví mě sedět v hnízdě
14	Antonín	A	1	také si doma s bráškou hraji
			2	sed, chůze, běh
			3	u běhání se pořádně vylítám, ale nebavilo mě sedět a nic nedělat.
15	Valentina	A	1	líbí se mi miminka v kočárku
			2	lezení, tleskání, běh
			3	ráda rychle běhám, ale je těžké tleskat do rytmu
16	Eliška	A	1	líbí se mi dívat se, jak si miminka hrají
			2	leh, běh, těžkopádná chůze
			3	baví mě běhat, ale nebaví mě ležet jako mimino
17	Veronika	B	1	tatínek mě také učí hrát na hudební nástroje
			2	tleskání, běh, skoky
			3	baví mě běhat, ale bylo namáhavé skákat jako ptáček
18	Ellen	B	1	také ukazujeme bratříčkovi různé hry
			2	pohyby paží znázorňující hru na hudební nástroj,
			3	je jednoduché tleskat, ale moc mě nebaví létat jako pták
19	Petr	B	1	rád si hraju s malými miminky
			2	pohyby znázorňující hrz na buben a klapání zobáku, tleskání
			3	je lehké tleskat, ale nebaví mě mávat rukama
20	Jakub	A	1	je legrační dívat se, jak malé děti chodí
			2	leh, běh, těžkopádná chůze
			3	bavilo mě běhat dokola, ale ne ležet na břiše

2.1.4. HODNOCENÍ

8 dětí zaujala báseň A. Důvodem byla ve všech 8 případech vlastní zkušenost s miminky. Děti při pohybovém ztvárnění využívaly chůzi (6 dětí), běh (6 dětí), leh (4 děti), lezení (3 děti), sed (2 děti), pohyby paží znázorňující vedení za ruku (1 dítě), rytmizaci hrou na tělo (1 dítě) a vzpor stojmo (1 dítě). Všechny 8 dětí, které si vybraly tuto báseň, nejvíce ocenily pohyby, umožňující dostatečné vybití energie. Sem patří chůze, lezení a běh. Naopak záporně hodnotily děti pohyby, u kterých se nemohly dostatečně odreagovat (5 dětí). Sem patří leh a sed. A pohyby, které se jim zdály pohybově náročné (3 děti). Sem zařadily děti rytmizaci a vzpor stojmo.

12 dětí zaujala báseň B. Důvodem byla ve všech případech záliba ve hře s miminky a rodiči. Mezi pohyby, které děti u básně využívaly, patřila rytmizace hrou na tělo (11 dětí), pohyby paží znázorňující hru na nástroj (6 dětí), klapání zobáku (5 dětí), skoky (4 děti), pohyby paží znázorňující let ptáka (2 děti), dřep (1 dítě), chůze (1 dítě), krok poskočný (1 dítě), sed (1 dítě) a běh (1 dítě). Největší úspěch slavily u těchto 12 dětí pohyby, které dětem přišly jednoduché. Mezi ně patřila rytmizace hrou na tělo, chůze, běh a hra na hudební nástroj. Naopak nejmenší úspěch slavily pohyby, které dětem přišly náročné (6 dětí). Sem děti zařadily skoky a ukazování pomocí paží klapání zobáku při krmení mlád'at. Dále neměly úspěch pohyby, které dětem připadaly statické (6 dětí). Sem patří znázorňování pažemi let ptáka a sed.

2.2. TÉMA ZAJÍC

2.2.1. MOTIVACE

Na školní zahradě jsme zahlédli zajíce. Povídáme si o tom, jestli děti někdy už zajíce viděly a co o nich vědí. Potom si v encyklopedii Savci od J. Dillera (4) čteme o tom, proč mají zajíci ochranné hnědé zbarvení, světlé břicho a krátký ocas, k čemu jim slouží dlouhé uši, silné zadní nohy a štětiny na tlapkách. Říkám dětem, že se k nám zajíci dostaly s dopomocí člověka, rádi žijí na polích, kde se mohou volně pohybovat, mají úkryt v houští nebo pod zemí a za soumraku vylézají hledat si potravu. Povídáme si o tom, že zajíců je u nás málo a že jsou často nemocní. Vyprávím dětem, že zajíc má velké oči a jemný čich, když ho vyrušíme, schoulí se v jamce a přitiskne uši. Pohybuje se pomalu, krčí se u země a je přizpůsoben k útěku. Sdělují jim, kolik má zaječice mláďat, k čemu zajícům slouží hustá srst a jaká nebezpečí na zajíce číhají. Vyprávím dětem o schopnosti zajíce kličkovat, o jeho hbitosti a oblíbené potravě. Děti se z vyprávění dozvídají o tom, že jsou zajíci velcí samotáři a jsou velmi bázliví. Upozorňuji děti na období zaječích námluv, které právě probíhá a seznamuji je s faktem, že samice může porodit až patnáct mláďat a jak se o ně stará. Připomínáme si i úlohu myslivců při péči o zvěř.

Následně vyzvu děti, aby si pohodlně lehly, a přečtu jim pohádku z knížky F. Bobáka Zajíček Strakaté ouško (2). V pohádce se děti dozvědí, proč se zajíček jmenuje Strakaté ouško, kde bydlí, co rád jí a kolik má sourozenců. Knížka využívá v hojné míře personifikace a přirovnání a nepřímo učí děti hezkým vztahům k sobě navzájem, k úctě k věcem, které nás obklopují, k hygienickým návykům a ke vztahu k práci. Prostřednictvím příběhů Strakatého ouška se navíc děti seznamují s různými živočichy v přírodě.

Poté se odebíráme ke stolu, kde se každé dítě snaží zajíce namalovat temperami. Při této příležitosti si připomínáme správný úchop štětce, pravidla pro míchání barev a hygienické návyky při práci s barvou. Připomínáme si charakteristické rysy zajíce. Pro ilustraci dětem připravím velký obrázek zajíce z knížky, aby měli o jeho vzhledu a anatomických rysech lepší představu. Arch papíru je dostatečně velký na to, aby děti mohly k zajíci přimalovat i mlád'ata, oblíbenou stravu nebo jeho skrýš. Někteří chlapci k zajíci malují i myslivce a dívky láká zpravidla námět zaječích námluv. Když jsou výtvary hotové, rozložíme si je ve třídě a povídáme si o tom, v jaké situaci kdo zajíce namaloval a co nás na jednotlivých obrázcích zaujalo. Poté je vystavíme na nástěnku ve třídě, aby si děti v případě potřeby mohly s obrázky hrát nebo si o nich vyprávět samy.

2.2.2. VÝBĚR BÁSNÍ

Báseň A, J.Havel (8, s.28)

Prchal zajíc do oranic,
foukalo mu do nohavic.
Ale zajíc nedbal na nic,
držel v zubech velký krajíc.

Báseň B, F. Bartoš (5, s.196).

Běžel zajíc kolem plotu,
roztrhl si novou botu.
Liška mu ji sešívala,
veverka se posmívala.
Co ty se máš posmívati,
když já umím zašívati.

2.2.3. REALIZACE

<i>Tabulka č. 2-1, téma Zajíc</i>				
Č.	Jméno	Báseň	Činnost	Komentář
1	Esme	B	1	báseň je legrační, že si zajíc roztrhl botu
			2	skoky, pohyby paží znázorňující šití boty, pleskání
			3	bavilo mě skákat, ale ne sedět na místě a šít
2	Anna	A	1	je legrační, že zajícovi foukalo do kalhot
			2	skoky, pohyby paží, znázorňujícím jedení chleba
			3	bavilo mě skákat, ale nevěděla jsem jak ukázat, že jím chléb
3	Zbyněk	B	1	mám rád zajíce
			2	běh, pohyby paží ukazující šití boty, krok poskočný
			3	bavilo mě běhat, ale nevěděl jsem, jak ukázat, že šiji
4	Josef	B	1	je legrační, že si zajíc roztrhl novou botu
			2	běh, pohyby paží ukazující šití boty, dupání
			3	bavilo mě běhat, ale nejde mi dupat do rytmu.
5	Hubert	A	1	viděl jsem zajíčky u babičky
			2	skoky, luskání
			3	bavilo mě pořádně skákat, ale nejde mi luskat prsty
6	Táber	B	1	je vtipné, že se mu veverka posmívala
			2	skoky, pohyby paží ukazující šití, chůze
			3	bavilo mě chodit, to mi jde, ale neumím šít boty
7	Jan	A	1	je legrační, že držel zajíc v zubech krajíc
			2	skoky, pohyby paží znázorňující jedení
			3	bavilo mě skákat, nebylo zajímavé v klidu jíst
8	Nikola	B	1	je veselé, že si zajíc roztrhl novou botu
			2	skoky, pohyby paží ukazující šití, chůze
			3	bavilo mě se procházet po poli, ale nejde mi moc šít.
9	Hynek	B	1	bylo vtipné, že liška umí šít
			2	skoky, pohyby paží znázorňuje šití, stoj
			3	je jednoduché stát k někomu zády, ale neumím šít boty
10	Ema	A	1	viděla jsem zajíce na školní zahradě
			2	skoky, pohyby paží ukazující jedení chleba
			3	bavilo mě skákat, ale ne jíst na místě.

Tabulka č. 2-2, téma Zajíc

Č.	Jméno	Báseň	Činnost	Komentář
11	Barbora	B	1	je veselé, že se mu veverka smála
			2	krok poskočný, tleskání, pohyby paží znázorňující šití
			3	bavilo mě skákat, ale nešlo mi tleskat do rytmu
12	Prokop	A	1	viděl jsem zajíce na poli u babičky
			2	krok poskočný, sed
			3	bavilo mě skákat, nebavilo mě sedět při jídle
13	Viktorie	B	1	viděla jsem zajíce na zahradě
			2	chůze, dupání, skoky
			3	bavilo mě skákat jako zajíc, ale nešlo mi dupat do rytmu.
14	Antonín	B	1	je legrační, že liška zkoušela šít botu
			2	chůze, luskání prsty, pohyby paží znázorňující šití
			3	bavilo mě chodit kolem plotu, ale ne šít, nemohu u toho běhat
15	Valentina	A	1	viděla jsem zajíčka v televizi
			2	krok poskočný, pohyby paží znázorňující jedení
			3	bavilo mě poskakovat, nebavilo mě dělat, že jím chleba.
16	Eliška	B	1	je vtipné, že se zajícovi posmívala veverka
			2	krok poskočný, pleskání, běh
			3	bavilo mě vysoko skákat, nebavilo pleskat do kolen
17	Veronika	A	1	je veselé, že zajíci foukal do nohavic vítr
			2	krok poskočný, tleskání
			3	bavilo mě skákat jako zajíc, ale nebavilo mě tleskat na místě
18	Ellen	B	1	je veselé, že se veverka zajícovi smála
			2	krok poskočný, pleskání, běh
			3	baví mě skákat jako zajíc, ale nešlo mi do rytmu pleskat
19	Petr	B	1	je vtipné, že liška umí šít boty pro zajíce
			2	krok poskočný, luskání, sed
			3	bavilo mě skákat, nerad v koutku trucuji
20	Jakub	A	1	viděl jsem zajíce na zahradě
			2	krok poskočný, dupání
			3	bavilo mě skákat do dálky, ale nebaví mě dupat do rytmu.

2.2.4. HODNOCENÍ

8 Děti si vybralo báseň A. Důvodem byla osobní zkušenost se zajíci (5 dětí) a situační komika (3 děti). Dětem přišlo legrační, že vítr foukal zajícovi do nohavic, a že držel v zubech velký krajíc. Mezi pohyby patřily nejčastěji skoky (4 děti), krok poskočný (4 děti), pohyby paží, znázorňující jedení (4 děti), rytmizace hrou na tělo (2 děti), sed (1 dítě). Nejoblíbenější byly u všech 8 dětí dynamické pohyby. Sem děti zařadily krok poskočný a skoky. Naopak u žádného z 8 dětí, které si tuto báseň vybraly, neobstály pohyby statické. Sem děti zařadily sed, rytmizaci a zobrazování pažemi, jak zajíc jí.

12 dětí si vybralo báseň B. 11 dětem se líbila situační komika. (Zajíc si roztrhl botu, veverka se mu smála, liška zkoušela botu zašít) a 1 dítěti se líbilo, že má se zajícem zkušenost. Mezi pohyby, které děti využívaly, patřila rytmizace (9 dětí), pohyby paží znázorňující šití boty (8 dětí), skoky (5 dětí), krok poskočný (5 dětí), běh (4 děti), chůze (4 děti), sed (1 dítě) a stoj (1 dítě). Nejoblíbenější byly dynamické pohyby (8 dětí). Děti sem počítaly běh a skok. Dále měly úspěch aktivity, které dětem připadaly jednoduché (4 děti). Sem zařadily chůzi a stoj. Naopak nejmenší úspěch měly u dětí pohyby, které jim přišly složité (11 dětí). Sem řadily děti rytmizaci hrou na tělo a znázorňování pažemi šití boty. Úspěch neměly ani statické pohyby (1 dítě) sem zařadilo sed.

2.3. TÉMA PES

2.3.1. MOTIVACE

Při vycházce na Petřín děti zpozorovaly volně běžající psy. Všimaly si, jestli mají majitelé přivázaný psy na vodítku, jakými jmény na ně volají, jestli je psi poslouchají a jak po nich jejich majitelé uklízejí. Snažily se rozpoznat jednotlivá plemena a poslouchaly povely, které se vyskytovaly nejčastěji. Dále si děti všimaly chování psů k sobě navzájem, jejich zvyků a pohybů. Pozorovali jsme značky týkající se psů, které se objevily při vycházce na chodníku. Prohlíželi jsme si oblečky některých psů a všimali jsme si, jak se psi liší barvou a délkou srsti. Vnímali jsme jejich projevy a zda nosí košík. Neuniklo nám ani chování majitelů při procházce se psy v blízkosti chodců a děti se snažily vzpomenout si, kolik psů viděly dohromady.

Povídali jsme si o tom, jaké mají děti se psy zkušenosti, jestli mají nějakého psa doma, jak se jmenuje, jak se o něj děti starají a kam s ním nejraději chodí na procházku. Vyprávěli jsme si o tom, kde má pes svůj pelíšek, jestli může pobíhat na zahradě nebo ho mají zavřeného v bytě a jaké pochoutky má nejraději. Děti vyprávěly, kdo jim psa daroval nebo jak se mu narodila štěňata a radovaly se při výběru jmen. Děti, které doma psa neměly, vyprávěly o zážitcích, které se jim přihodily se psy cizími na procházce s rodiči, ať už šlo o zážitky veselé nebo hrozné. Při této příležitosti jsem jim připomněla, že by psa měly držet na vodítku, aby nikomu neublížil, měly by ho naučit základní povely, aby je psi poslouchali a měly by mu na veřejnosti a v dopravních prostředcích dávat košík. Dále by neměly bez dovolení cizí psy hladit a volat je. Řekla jsem dětem, že pokud k nim nějaký pes přiběhne a děti se ho bojí, je dobré nekřičet, stát v klidu a na psa se nedívat. Důležité je nemávat rukama, protože pes by se toho mohl leknot a zaútočit.

Pak jsem děti vyzvala, aby se pohodlně usadily v koutku třídy, který mají nejraději, a řekla jsem jim, že mám pro ně připravenou pohádku. Zeptala jsem se, jestli znají knížku Povídání o pejskovi a kočičce od J. Čapka (3) a jestli si vzpomenu, kdo ji napsal a jak se jednotlivé pohádky z knížky jmenují. Pak jsem se jich zeptala, jakou pohádku by si chtěly vybrat. Děti si jednohlasně zvolily pohádku Jak pejsek s kočičkou vařili dort. Zeptala jsem se jich, jestli si myslí, že vaření pejska s kočičkou dopadne dobře a proč. Dále jsem se snažila zjistit, jestli někdy zkusily mamince s vařením nebo pečením pomáhat a jak. A jestli vědí, jak po sobě uklízet a kam které nádoby patří. Pak jsem jim pohádku přečetla a zeptala se, co by do dortu daly ony, kdyby chtěly uvařit ten nejlepší dort a jestli vědí, proč se pejskovi s kočičkou dort nepovedl. Pak jsme si povídali, proč pejsek s kočičkou nemohou všechno dělat tak jako lidé, jaké mají někdy špinavé tlapky a čenich a jak se může jejich srst dostat do jídla. Dále jsme si povídali o zlém psu, který pejskovi s kočičkou dort snědl, jestli jednal správně, na co při svém jednání zapomněl a proč si děti myslí, že mu bylo tak špatně. Povídáme si o tom, že brát cizí věci se nesmí, že se člověk musí nejdříve zeptat a vyprávíme si, jak by se měl člověk u jídla chovat. Nakonec docházíme k závěru, že je dobré, že událost s boláním břicha zlého psa potrestala a pejskovi s kočičkou se nic nestalo, a že příště se jim to jistě podaří lépe a z události se poučí.

2.3.2. VÝBĚR BÁSNĚ

Báseň A, L.Středa (15, s.23).

Jezevčík šel vprostřed léta
dokolečka kolem světa.
Když ukončil procházku,
pátral po svém ocásku.
Mával z věže pestrou mašlí,
po týdnu se spolu našli.

Báseň B, J.Havel (7, s.4)

Lesem běží pes,
nese Zdeně vřes.
Helemese, pes se třese,
že vřes přes les nepřenes.

2.3.3. REALIZACE

<i>Tabulka č. 3-1, téma Pes</i>				
Č.	Jméno	Báseň	Činnost	Komentář
1	Esme	B	1	báseň mi připomíná babičky psa
			2	vzpor stojmo, předklon, nesení květiny
			3	ráda si hraji na psa, ale je těžké se ohýbat
2	Anna	A	1	je vtipné, že jezevčík hledal ocásek
			2	skoky, úklon hlavou, tleskání
			3	je jednoduché tleskat, ale smutné je hledat ocásek
3	Zbyněk	A	1	je to vtipné, jak pes hledal ocásek
			2	chůze, úklon hlavou, pohyby paží znázorňující mávání
			3	rád mávám, ale nerad něco hledám
4	Josef	B	1	Je vtipné, že se pes třese
			2	běh, stoj
			3	baví mě běhat, ale nepříjde mi zajímavé se třást
5	Hubert	B	1	líbí se mi, jak řinčí ta slova
			2	běh, sed
			3	bavilo mě rychle běhat, ale nebylo zajímavé třást se strachy.
6	Táber	B	1	líbí se mi, jak běhají psi
			2	běh, stoj
			3	bavilo mě běhat jako pes, ale nerad se třesu
7	Jan	B	1	líbí se mi, jak zní ta slova
			2	běh, pohyby paží znázorňující nesení květiny
			3	líbí se mi běhat, je těžké ukazovat, jak pes nese květinu
8	Nikola	B	1	líbí se mi, jak pejsci běhají
			2	běh, leh
			3	ráda běhám, ale nerada ležím jako pes
9	Hynek	B	1	také máme doma psa
			2	běh, dřep
			3	baví mě běhat, ale nebaví mě jen tak sedět.
10	Ema	B	1	pes je věrný
			2	běh, dřep
			3	u běhání se vyřádím, ale nerada se třesu na místě

Tabulka č. 3-2, téma Pes				
Č.	Jméno	Báseň	Činnost	Komentář
11	Barbora	B	1	také máme doma psa
			2	běh, předklon
			3	ráda běhám, ale nerada se ohýbám
12	Prokop	A	1	je vtipné, že jezevčík mával mašlí
			2	krok poskočný, úklon hlavou, pohyby paží znázorňující mávání
			3	bavilo mě poskakovat radostí, nebavilo mě hledat ocas
13	Viktorie	A	1	je veselé, že jezevčík mával mašlí
			2	běh, úklon hlavou, pleskání
			3	bavilo mě běhat, nepřišlo mi zajímavé pleskat do rytmu
14	Antonín	B	1	Je vtipné, že se pes třese
			2	běh, stoj
			3	líbí se mi běhat po lese, nelíbí se mi stát na místě
15	Valentina	B	1	líbí se mi, jak zní ta slova
			2	chůze, stoj
			3	líbí se mi chodit lesem, nebaví mě se třást.
16	Eliška	B	1	líbí se mi, jak na Petříně běhají psi
			2	chůze, sed
			3	bavilo mě rychle chodit jako pes, nebavilo mě čekat na místě
17	Veronika	B	1	naš pes také rád běhá v lese
			2	chůze, luskání prsty
			3	bavilo mě se procházet po lese, ale nešlo mi luskat prsty
18	Ellen	B	1	také máme doma psa
			2	chůze, stoj
			3	líbilo se mi jít na procházku, ale nerada stojím na jednom místě.
19	Petr	B	1	také se rád procházím po voňavém lese
			2	chůze, sed
			3	bavilo mě chodit po lese, ale nelíbilo se mi třást se
20	Jakub	B	1	je vtipné, že se pes třese
			2	chůze, stoj
			3	rád chodím na procházky, ale třást se strachy mě nebaví

2.3.4. HODNOCENÍ

4 děti si vybraly báseň A. Ve všech čtyřech případech byl důvodem humor (jezevčík hledal ocásek, mával z věže mašlí). 3 děti použily při pohybovém znázornění úklon hlavou, 2 děti pohyby paží, znázorňující mávání, 1 dítě skoky, 1 dítě rytmizaci hrou na tělo, 1 dítě chůzi a 1 dítě krok poskočný. Nejvíce oblíbené byly u dětí aktivity, které hodnotily děti jako jednoduché (3 děti). Sem zařadily rytmizaci a pohyby paží znázorňující, jak pes mává. Úspěšné byly i dynamické aktivity (1 dítě). Sem dítě zařadilo krok poskočný. Naopak všechny 4 děti, které si tuto báseň vybraly, kritizovaly statický pohyb. V tomto případě zmínily všechny 4 děti úklony hlavou.

16 dětí si vybralo báseň B. Důvodem byla vlastní zkušenost s pejskem (10 dětí), humor (3 děti), kdy děti zmiňovaly, že jim připadá vtipné si představit, že se pes třese a 3 děti ocenily onomatopii ve verši „*helemese, pes se třese, že vřes přes les nepřenesese*“. Děti použily k pohybovému ztvárnění běh (8 dětí), stoj (5 dětí), chůzi (5 dětí), sed (3 děti), hluboký předklon (2 děti), znázorňování pažemi, že neseme květinu (2 děti), dřep (1 dítě), leh (1 dítě), rytmizaci (1 dítě) a vzpor stojmo (1 dítě). Nejvíce děti oslovily dynamické pohyby (15 dětí). Sem děti počítaly běh a chůzi. Dále pohyby, které děti hodnotily jako jednoduché (1 dítě). Dítě v tomto případě zmínilo vzpor stojmo. Nejmenší úspěch měly u dětí pohyby, které se jim zdály náročné (10 dětí). Sem počítaly děti hluboký předklon, pohyby paží znázorňující nesení květiny a rytmizaci hrou na tělo. Dále děti (celkem 5 dětí) nezaujaly pohyby statické. Sem děti zařadily stoj, leh, dřep a sed.

2.4. TÉMA SNÍH

2.4.1. MOTIVACE

Hrajeme si se sněhem na školní zahradě a využíváme při tom nejrůznějších bábovek. Zkoušíme lepit ze sněhu koule, stavět iglú a sněhové tunely. Zkoušíme do sněhu obtiskovat části těla, trefujeme se sněhovými koulemi na cíl a pořádáme sněhovou bitvu. Samozřejmě si předem připomeneme zásady, aby nedošlo ke zranění. Když se děti dostatečně vydovádí, uspořádáme závody v jízdě na kluzácích. Nakonec vytvoříme společně velkého sněhuláka a zdobíme ho částmi svého oblečení.

Po návratu do třídy se děti rozvypráví o tom, jak se svými rodiči jezdí na hory, jak chodí do lyžařské školičky, popisují hry s instruktory a chlubí se svými dovednostmi. Vybavují si i zážitky spojené s příjemnými pocity, jak se na horách občerstvovaly horkým čajem, sušily si oblečení, chodily na poháry a z teplých peřin sledovaly chumelenici venku za zvuku maminčiny pohádky. Smějí se svým odvážným pádům a chvějí se při vzpomínce, jaké to bylo, když jim někdo hodil sníh za krk. Nezapomínají ani na zážitky s namrzlým sněhem nebo na dovednosti spojené s jízdou na vleku. Popisují chaty, ve kterých byly ubytované i kamarády, se kterými se na horách seznámily. Vypráví, z jaké byli kamarádi země a jak se s nimi snažily dorozumět. Nezapomínají ani na popis krásných přírodních scenérií plných zasněžených stromů a zamrzlých potoků, nekonečných bílých dálav a vrcholků. Chlubí se svým lyžařským vybavením a samostatností. Povídáme si o důležitosti teplého oblékání, děti popisují jednotlivé části oblečení a doporučují, jaké oblečení se jim osvědčilo nejvíce. Povídají, jak bychom se měli chovat v případě nepříznivého počasí a dělí se o poznatky svých instruktorů o tom, jak se pozná blížící se vichřice. Smějí se poznámkám, kterými

komentovali instruktoři jejich začátečnickou jízdu a nezapomenou dodat, že za rok se na hory opět vypraví.

Abychom si naše aktivity spojené se zimou a sněhem zpříjemnili, navrhuji dětem hru E.Kulhánkové (11, s.131) s názvem Utíkali dva mrazíci. Děti na slova *utíkali dva mrazíci* běhají ve dvojicích a na slova *slunce je láká ven* se ve dvojici točí dokola na obě strany. Na slova *zima je tu* pak třikrát všichni zatleskají.

2.4.2. VÝBĚR BÁSNÍ

Báseň A, M.Horanský (9, s.72)

Bílé vločky tancují z šedivého nebe,
Při tanci se vyzují, až je v nožky zebe.
Na zem vločky dotančí, za ruce se spojí,
Výskají a skotačí, sněhuláka strojí.

Báseň B, E. Hurdová (6, s.13)

Zima je, zima je,
každý se raduje.
Padá sníh, padá sníh,
jedeme na saních.

2.4.3. REALIZACE

<i>Tabulka č. 4-1, téma Sníh</i>				
Č.	Jméno	Báseň	Činnost	Komentář
1	Esme	B	1	Také se raduji, když padá sníh
			2	chůze, leh
			3	líbí se mi chodit do rytmu, nebaví mě ležet.
2	Anna	B	1	ráda jezdím na sáňkách
			2	chůze, sed
			3	bavilo mě chodit do rytmu, nebavilo mě ležet ve sněhu
3	Zbyněk	B	1	mám rád zimu
			2	chůze, dřep
			3	bavilo mě chodit do rytmu, ale neumím jezdit na saních
4	Josef	A	1	líbí se mi, jak spolu vločky tančí
			2	krok poskočný, převaly
			3	bavilo mě poskakovat, ale bolelo mě se vále tpo zemi
5	Hubert	A	1	Líbí se mi, že vločky spolu skotačí
			2	běh, skoky
			3	líbilo se mi běhat jako vločky, to mi jde, ale bylo těžké skákat.
6	Táber	A	1	Mám rád, když sněží
			2	chůze po špičkách, sed
			3	líbilo se mi chodit po špičkách, ale nebavilo mě sedět na zemi
7	Jan	B	1	Rád jezdím se sestrou na saních
			2	chůze, dřep
			3	bavilo mě chodit, ale bylo těžké ukázat, jak sáňkuji.
8	Nikola	A	1	líbí se mi, že je sníh krásně bílý
			2	krok poskočný, sed
			3	bavilo mě poskakovat, ale ne se rozpouštět
9	Hynek	B	1	rád sáňkuji
			2	skoky, dřep
			3	bavilo mě skákat radostí, ale nevím jak ukázat sáně
10	Ema	B	1	Ráda jezdím na sáňkách
			2	krok poskočný, sed
			3	líbilo se mi radovat, že je zima, ale ne sedět

<i>Tabulka č. 4-2, téma Sníh</i>				
Č.	Jméno	Báseň	Činnost	Komentář
11	Barbora	B	1	líbilo se mi, že je báseň veselá
			2	skoky, leh
			3	líbilo se mi radovat, že je zima, nebavilo mě ležet
12	Prokop	B	1	Také se raduji, když padá sníh
			2	krok poskočný, sed
			3	bavilo mě skákat radostí, ale nerad sedím na jednom místě
13	Viktorie	A	1	Na horách jsem také stavěli sněhuláka
			2	běh, skoky
			3	líbilo se mi běhat jako vložky, ale při skákání mě bolely nohy
14	Antonín	B	1	líbilo se mi, že je báseň legrační
			2	tleskání, dřep
			3	bavilo mě tleskat, ale bylo těžké ukazovat, jak jedu na saních
15	Valentina	A	1	když jsme s tátou na horách, také spolu skotačíme
			2	krok poskočný, sed
			3	bavilo mě skotačit, ale bylo smutné se na zemi rozpouštět
16	Eliška	A	1	mám ráda, když sněží
			2	krok poskočný, sed
			3	bavilo mě tančit, ale ne sedět a čekat, až se rozpustím
17	Veronika	B	1	líbilo se mi, že se v básni opakují slova
			2	vyhazování míče, krok poskočný
			3	ráda skáču radostí, ale nešlo mi chytit do rytmu míč
18	Ellen	A	1	Mám ráda zimu
			2	chůze po špičkách, dřep
			3	bavilo mě tančit, ale nebavilo mě sedět a čekat, až se rozpustím
19	Petr	B	1	líbilo se mi, že se v básni opakují slova
			2	krok poskočný, sed
			3	bavilo mě skákat do výšky, nebavilo mě jet na sáňkách
20	Jakub	B	1	když padá sníh, je to krásné
			2	krok poskočný, sed
			3	bavilo mě skákat, ale nebavilo mě sedět na saních.

2.4.4. .HODNOCENÍ

8 dětí si vybralo báseň A. Důvodem byla v 6 případech vlastní zkušenost se sněhem a ve 2 případech zalíbení v personifikaci (vločky spolu tančí, skotačí spolu). Mezi pohyby patřil nejčastěji krok poskočný (5 dětí), sed (5 dětí), běh (2 děti), skoky (2 děti), chůze (2 děti), dřep (1 dítě) a převaly (1 dítě). U všech 8 dětí měly největší úspěch pohyby dynamické. Sem děti zařadily krok poskočný, běh a chůzi. Naopak nejmenší úspěch měly u dětí pohyby statické, které neumožňovaly dostatečné vybití energie (5 dětí). Sem děti zařadily sed. Dále neměly úspěch pohyby, které děti označily jako náročné. Zmiňovaly zejména převaly a skoky.

12 dětí si vybralo báseň B. Důvodem výběru byla v 10 případech pozitivní zkušenost s obdobím zimy a ve 2 případech záliba v epizeuxu (zima je, zima je, padá sníh, padá sníh). Mezi nejčastější pohyby patřil krok poskočný (5 dětí), sed (5 dětí), chůze (4 děti), dřep (4 děti), leh (2 děti), skoky (2 děti), rytmy (1 dítě) a hod míčem (1 dítě). Největší úspěch měly pohyby dynamické (8 dětí). Sem děti počítaly skoky a krok poskočný. Dále se jim líbily pohyby, které hodnotily jako jednoduché (5 dětí). Sem zařadily chůzi a rytmy. Naopak nejmenší úspěch slavily pohyby, které dětem přišly složité (9 dětí). Na tomto místě děti zmiňovaly hod míčem a ukazování jízdy na saních.

2.5. TÉMA DĚŠŤ

2.5.1. MOTIVACE

Na školní zahradě nás zastihl liják. Schovali jsme se na zastřešené terase a pozorovali potmělou oblohu a prudké dopady kapek na chodník. V bezpečí terasy jsme měli příležitost zaposlouchat se do zvuků deště a se zavřenýma očima si představovat, co nám tento dešťový orchestr připomíná. Pozorovali jsme kolemjdoucí, jak rozevírají barevné deštníky a prchají se schovat. Ke zvukům lijáku se přidal vítr. Dívali jsme se, jak vítr rozhoupává větve a způsobuje tak šustění listů. Zhluboka jsme se nadýchli a čichali vůni deště. Bylo příjemné pozorovat, jak déšť smývá z chodníků prach a připadalo nám, že příroda kolem nás s chutí nasává jeho vláhu. Při svém pozorování jsme si vyprávěli své vlastní humorné i svízelné zkušenosti s deštěm.

Po příchodu do mateřské školy jsme si vyndali hudební nástroje a zkoušeli jsme vybrat takové, které by vydávaly podobný zvuk jako déšť. Některé děti využívaly k napodobení zvuku deště a větru výtvarné a jiné materiály, jako muchlání papíru a šustění mikrotenovými sáčky. Zkoušeli jsme také třít dlaně o sebe, plácát jimi o stehna, dupat, tleskat a vydávat různé zvuky. Využívali jsme při tom nástroje z Orffova instrumentáře, jako jsou bloky, činele, cinkadla, bubínky, tamburíny, hůlky, chřestidla, rolničky a zvonky. Snažili jsme se sladit jejich zvuk a vytvořit tak celý orchestr deště. Vyzvala jsem děti, aby se přidávaly s hraním na nástroje jeden po druhém. Připomínalo to pak zesilující déšť. Poté jsme zkusili ten samý pokus, ale děti postupně hrát přestávaly. Děti to velmi bavilo, navíc vyšlo najevo, kdo dává pozor, takže děti jsem tímto udržovala neustále ve střehu.

Potom jsem dětem řekla, že už jsme dost promáčení a měli bychom se před deštěm schovat. Připravila jsem si pro ně hudebně pohybovou hru z knihy E.

Kulhánkové (11, s.112) s názvem Kap, kap, kap. Na slova *prší prší kam půjdeme* děti běhají po třídě a na slova *schováme se pod okap* se sbalí do klubíčka. Potom jsem zvolila jedno dítě do role sluníčka a to děti postupně hladilo rukou jako paprskem a koho pohladilo, ten si mohl jít hrát.

2.5.2. VÝBĚR BÁSNÍ

Báseň A , J.Svoboda (5, s.197)

Kapi, kapka, kapi kapka,
po Vltavě déšť si t'apká.
Pak se do ní ukryje.
Jaký byl? A jaký je?
Jaký? Přece samé kapky.
Do oken nám t'uká dráčky.

Báseň B, F. Branislav (5, s.184)

Kapky kapou. Odkud pak?
Nemračí se nikde mrak.
Pohleď, Jirko, na okap,
Jak tam kape kapy kap.
Kolik kapek káplo však,
Že to nevíš? Kolikpak?

2.5.3. REALIZACE

<i>Tabulka č. 5-1, téma Déšť</i>				
Č.	Jméno	Báseň	Činnost	Komentář
1	Esme	A	1	Líbí se mi, jak si déšť ťapá po vodě
			2	tleskání, skoky, ťukání na okno
			3	baví mě poskakovat jako kapky, ale není zajímavé tleskat
2	Anna	A	1	Líbí se mi, jak déšť ťapá po Vltavě
			2	skoky, pohyby paží znázorňující déšť, podpor klečmo
			3	bavilo mě skákat, ale u prohýbání na čtyřech mě bolely záda
3	Zbyněk	B	1	líbí se mi usínat při dešti
			2	skok, sed, chůze
			3	baví mě skákat, ale nerad sedím smutně za oknem, když prší
4	Josef	A	1	Líbí se mi zvuk deště
			2	pohyby paží znázorňující déšť a ťukání, leh
			3	baví mě ukazovat déšť, ale nelíbí se mi nečinnně ležet
5	Hubert	B	1	Líbí se mi, když prší
			2	pohyby paží znázorňující déšť, záklon hlavy, chůze
			3	baví mě dívat se na okap, ale při ležení se musím dívat do zdi
6	Táber	A	1	Líbí se mi, jak se déšť ukrývá ve vodě
			2	hod míčem, chůze, běh
			3	bavilo mě utíkat před deštěm, nešlo mi chytat míč.
7	Jan	A	1	Líbilo se mi, jak ťapají kapky po hladině
			2	dřep, leh, pleskání
			3	baví mě dělat dřepy, ale je těžké pleskat na kolena do rytmu
8	Nikola	A	1	chodíme k Vltavě krmit kapry a díváme se, jak plavou
			2	chůze, dřepy,
			3	bavilo mě dělat dřepy, ale nebavilo mě chodit
9	Hynek	A	1	Když prší na řeku, je to moc hezké
			2	pohyby paží znázorňující déšť, leh, dupání
			3	je hezké dělat rukama déšť, je to jednoduché, ale nebaví mě ležet
10	Ema	A	1	Vltava se mi líbí, je to naše řeka
			2	házení míče, leh, pohyby paží ukazující ťukání na okno
			3	je lehké ukazovat déšť, ale nelíbí se mi dívat se do stropu

<i>Tabulka č. 5-2, téma Déšť</i>				
Č.	Jméno	Báseň	Činnost	Komentář
11	Barbora	A	1	Je legrační, když prší
			2	skoky, luskání prsty, skoky
			3	ráda poskakuji, ale nejde mi luskat prsty
12	Prokop	A	1	Je legrační, když prší a všichni utíkají před deštěm
			2	tleskání, sed, leh
			3	bavilo mě dělat dřepy, ale ne ležet ve vodě
13	Viktorie	A	1	Líbí se mi, když z mostu pozorujeme, jak prší
			2	krok poskočný, dřep, sed
			3	líbilo se mi poskakovat jako déšť, ale nechci se schovávat
14	Antonín	A	1	je hezké, že se déšť ukrývá ve Vltavě
			2	skoky, sed, tleskání
			3	bavilo mě poskakovat, ale ne tleskat
15	Valentina	B	1	Je legrační si představit mračící se mrak
			2	Luskání prsty, záklon hlavou, pleskání do kolen
			3	bavilo mě se dívat na okap, nebavilo mě pleskat na kolena
16	Eliška	A	1	Když hodně prší, dělají se na chodníku bublinky
			2	házení míče, běh, chůze
			3	bavilo mě utíkat před deštěm, ale nešlo mi chytat míč do rytmu
17	Veronika	A	1	Líbí se mi přeskakovat kaluže, když prší
			2	sed, dřep, pohyby paží ukazující ťukání na okno
			3	baví mě dělat dřepy, ale sedět ve vodě není příjemné
18	Ellen	A	1	ráda běhám v dešti bez pláštěnky
			2	běh, sed, pohyby paží znázorňující ťukání na okno
			3	bavilo mě běhat, ale ne sedět
19	Petr	B	1	U babičky si pod okapem po dešti hrajeme
			2	dupání, sed, pohyby paží znázorňující déšť
			3	bavilo mě dělat, jako když padá déšť, ale nelíbilo se mi dupat jako těžké kapky
20	Jakub	B	1	Je legrační, že v básni psali o mračícím se mraku
			2	házení míče, sed, tleskání–
			3	bavilo mě dělat rukama déšť, nebavilo mě ležet

2.5.4. HODNOCENÍ

15 dětí si vybralo báseň A. Důvodem byla v 10 případech vlastní zkušenost s deštěm. 5 dětí ocenilo personifikaci. Líbilo se jim, jak déšť ťapá po Vltavě a jak se v ní ukrývá. Děti použily při znázorňování básně rytmizaci hrou na tělo (7 dětí), zobrazování, pažemi, jak déšť ťuká na okno (5 dětí), sed (5 dětí) leh (5 dětí), dřep (4 děti), skok (4 děti), hod (3 děti), chůzi (3 děti), běh (3 děti), zobrazení deště pažemi (3 děti), krok poskočný (1 dítě) a podpor klečmo (1 dítě). Největší úspěch měly u dětí pohyby dynamické (12 dětí). Sem zařadily děti skoky, běh a dřepy. Dále se dětem líbily pohyby, které se jim zdály jednoduché (3 děti). Sem počítaly děti ukazování pažemi, že prší. Naopak nejmenší úspěch měly u dětí pohyby statické (12 dětí). Sem patřila rytmizace, leh a sed. Úspěch neměly ani pohyby, které děti hodnotily jako náročné (3 děti). Zde zmínily podpor klečmo a chytání míče do rytmu básně.

5 dětí si vybralo báseň B. Důvodem byla ve 3 případech zkušenost s deštěm a ve dvou případech záliba v personifikaci (mračící se mrak). Děti při ztvárňování básně využily zobrazení deště pomocí paží (3 děti), rytmizaci hrou na tělo (2 děti) záklon hlavy (2 děti), chůzi (2 děti), sed (2 děti), skok (1 dítě) a leh (1 dítě). Největší úspěch měly u dětí jednoduché pohyby (4 děti), kam děti zařadily záklon hlavy a zobrazování deště pomocí paží. Dále dynamické pohyby (1 dítě). Sem dítě zařadilo skoky. Naopak nejmenší úspěch měly u všech 5 dětí pohyby statické. Sem děti zařadily sed, leh a rytmizace.

3. VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Z průběžného hodnocení jednotlivých činností vyplývá, že děti předškolního věku na básních nejvíce ocenily motiv, který jim připomíná jejich vlastní zkušenosti, jak jsem předpokládala. V případě mého výzkumu se jejich zkušenosti týkaly zážitků, které se staly s rodiči, připomněly jim společné procházky a legrační příhody. Dále děti ocenily, že v básních vystupují zvířecí postavy, které dobře znají z výletů k babičkám nebo z televize a básně v nich evokují vzpomínky na jednotlivá roční období, která zažily a s nimi spojené hry a počasí. Nezapomněly zmínit ani smyslové vjemy, které v nich básně vyvolávají, například co jim připomíná pozorování batolecí chůze, jaké pocity v nich vyvolává foukání větru, jaké to je třást se strachy, jak studí déšť nebo co jim připomíná zářivě bílý sníh. Dále děti oslovila situační komika. Uvedu například, že děti ocenily v básni příhodu o zajíci, který si roztrhl botu, foukalo mu do nohavic a veverka se mu posmívala. Dále děti zaujalo, že zajíc držel v zubech krajíc, liška se učila šít, jezevčík se sháněl po ocásku a mával z věže mašlí a jiný pes se třásl strachy. Chladnými děti nenechala ani onomatopie (napodobení zvuku slovy). Děti zaujalo, jak řinčí slova ve verši *helemese, pes se třese, že vřes přes les nepřenesese*. A bez povšimnutí nezůstala ani personifikace. Děti zaujala krása tančících vloček, ťapkání deště po vodě, skrývání kapek ve Vltavě i mračící se mrak. Nakonec se děti zmínily o epizeuxu. Oslovilo je totiž opakování slov ve verši *zima je, zima je, každý se raduje, padá sníh, padá sníh, jedeme na saních* a s nimi spojená rytmizace.

Co se týká pohybového ztvárnění básní, děti mě překvapily, protože nejen že využívaly doslovného pohybového znázorňování obsahu básně (změnami poloh paží představovaly déšť, mávání, zašívání, hru na nástroj, let ptáka nebo jedení), ale také při tom využívaly dalších druhů pohybu, jako jsou změny poloh těla na místě (sem patřil například leh, sed, dřep, stoj, vzpor stojmo, podpor klečmo, záklon a úklon hlavy, hluboký předklon). Dále děti v hojné míře báseň rytmizovaly hrou na tělo (tleskání, pleskání, luskání, dupání). Dále využívaly lokomoční pohyby z místa (chůze, běh,

lezení, skoky, převaly, krok poskočný) a manipulační cviky (například házení a chytání míče do rytmu).

Největší úspěch měly u dětí v naprosté většině případů pohyby dynamického typu, které umožňují vybití energie v maximální možné míře, jak jsem předpokládala. Je překvapující, že děti zaujaly pohyby, které jim připadaly jednoduché. Sem zařadily děti rytmizaci a pohyby paží, znázorňující konkrétní činnosti a jevy (děšť, mávání, let ptáka, jedení, padání sněhu). Naopak malý úspěch u dětí slavily změny poloh na místě, které dětem neumožňovaly dostatečné vybití energie (vzpor stojmo, leh, sed, stoj, předklon a dřep). Dále neslavily u dětí úspěch aktivity, které jim přišly technicky náročné. Sem patřilo chytání míče do rytmu básně a pohyby paží znázorňující činnosti, se kterými si děti nevěděly rady. Například zmínily, že neví, jak se nosí květina, jak zašívát botu, nakrmit mláďata ptáků nebo pantomimicky hrát na hudební nástroj.

Pokud jde o děti, které jsem vytypovala, že budou mít problém se ztvárněním pohybů a verbálním vyjádřením, hodnotím je takto: Chlapec s podezřením na opožděný vývoj využíval sice pouze nejjednodušší pohyby, ale ani v jednom případě se u něho nestalo, že by některý verš vůbec pohybově neztvárnil nebo že by nedokázal na mé dotazy souvisle odpovědět. Pokud jde o dvě introvertní dívky, musela jsem sice při experimentu více podporovat jejich sebedůvěru, takže výzkum s nimi trval o něco déle než s ostatními dětmi, nakonec ale i tato dvě děvčata se mnou výzkum provedla. Zmiňovala jsem se ještě o dvou chlapcích s poruchou pozornosti. Je pravda, že jejich pohyby byly odbité, na druhou stranu ale obsah básně vyjadřovaly a s odůvodněním oblíbenosti jednotlivých básní neměli chlapci nejmenší problém. Odpovídali ještě pohotověji než ostatní děti.

S výzkumu vyplývá, že bychom neměli podceňovat výběr básní pro děti předškolního věku, protože je zřejmé, že děti mají na jejich výběr velké požadavky. Potřebují, aby básně vycházely z jejich zkušenosti, vyvolávaly v nich smyslové představy, byly pozitivně laděné a obsahovaly rozmanité jazykové prostředky. Dále si děti všímají krásy jazyka v básni a výrazného rytmu, který mohou samy vyjádřit hrou na tělo nebo prostřednictvím nejrůznějších pomůcek. Co se týká kritérií výběru básní pro pohybové ztvárnění, děti mají rády básně, které umožňují různorodé jednoduché

pohyby a maximální vybití energie. K tomu je třeba jejich pohyby usměrňovat, aby byly estetické, a zároveň neustále podporovat jejich sebedůvěru. Na tato zjištění mohu navázat ve své praxi a vybírat takové básně a pohyby, které jsou chápání dětí nejbližší.

D. ZÁVĚR

Při svém výzkumu jsem se snažila nastínit možnosti propojení poezie s pohybem u dětí předškolního věku. Zjistila jsem, že děti nejvíce zaujaly básně, které jsou blízké jejich osobní zkušenosti, jak jsem předpokládala, ale na básních ocenily i prvky humoru, zejména humor situační, zajímavý děj a některé jazykové prostředky, jakými je například onomatopie (napodobení zvuku slovy), personifikace (připisování neživým věcem lidské vlastnosti) nebo epizeuxis (opakování slov ve verši).

Co se týká pohybů, děti skutečně využívaly pohybů, které doslovně znázorňují obsah básně, jak jsem předpokládala. Pohybem paží znázorňovaly například vyšívání, dešť, mávání, let ptáka nebo jedení. Ale také využívaly dost pohyby lokomoční (pohyby z místa, mezi které patří chůze, lezení, běh, převaly, skoky, krok poskočný). Dále využívaly děti pohyby nelokomoční (změny poloh na místě, sem patří sed, dřep, stoj, klek, vzpor, leh, předklon) a manipulační (házení a chytání míče, využívání pomůcek).

Největší úspěch měly u dětí pohyby dynamického charakteru, které umožňují vybití energie v maximální možné míře, jak jsem očekávala, ale také pohyby, které dětem připadaly technicky jednoduché a věděly si s jejich ztvárněním rady. Naopak nejmenší úspěch měly u dětí změny poloh na místě, které dětem neumožňovaly dostatečné vybití energie a připadaly jim příliš statické. Dále neslavily u dětí úspěch aktivity, které jim přišly technicky náročné. Sem patřilo chytání míče a pohyby paží znázorňující činnosti, se kterými si děti nevěděly rady.

Zjistila jsem, že u dětí, které jsem myslela, že budou mít se znázorňováním básní problémy z důvodů opožděného vývoje, poruchy pozornosti či přílišné introverze, nebyl

žádný problém. Tyto děti se odlišovaly jen tím, že využívaly pouze nejjednodušší pohyby, vyžadovaly větší podporu sebedůvěry a více času.

S výzkumu vyplývá, že bychom neměli podceňovat výběr básní pro děti předškolního věku, protože je zřejmé, že děti mají na jejich výběr velké požadavky. Potřebují, aby básně vycházely z jejich zkušenosti, vyvolávaly v nich smyslové představy, byly pozitivně laděné a obsahovaly rozmanité jazykové prostředky. Dále si děti všímají krásy jazyka v básni a výrazného rytmu, který mohou samy vyjádřit hrou na tělo nebo prostřednictvím nejrůznějších pomůcek. Co se týká kritérií výběru básní pro pohybové ztvárnění, děti mají rády básně, které umožňují různorodé jednoduché pohyby a maximální vybití energie. K tomu je třeba jejich pohyby usměrňovat, aby byly estetické, a zároveň neustále podporovat jejich sebedůvěru.

Na tato zjištění mohu navázat ve své praxi a vybírat takové básně a pohyby, které jsou chápání dětí nejbližší. Doufám, že zjištění, ke kterým ve své diplomové práci dospěji, budou zajímavou inspirací pro učitelky mateřských škol a obohatí je o nový náhled na vnímání poezie předškolními dětmi.

LITERATURA

1. BEDNÁŘOVÁ, Jana. *Literární výchova v podmínkách školní edukace*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. 25 s. ISBN 978-80-7372-371-2.
2. BOBÁK, Jindřich František. *Zajíček Strakaté ouško*. 1. vyd. Jince: Amenius. ISBN 978-80-903900-4-1.
3. ČAPEK, Josef. *Povídání o pejskovi a kočičce*. 17. vyd. Praha: Albatros, 2008.
4. DILLER, Juliane. *Savci*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. ISBN 80-242-0481-9.
5. GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Literatura pro děti*. Praha: SPN, 1987. 287 s.
6. HURDOVÁ, Eva. Na saních. *Pastelka*. 2012, roč. 13.
7. HAVEL, Jiří. *Co nosí kosi*. 1. vyd. Praha: SPN, 1963.
8. HAVEL, Jiří. *To jsou zmatky se zvířátky*. 1. vyd. Praha: Alpress, 1999. ISBN 80-7218-257-9.
9. HORANSKÝ, Miloš. *Říkátko malovaná na vrátka*. 1. vyd. Praha: Severočeské nakladatelství, 1974.
10. JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb*. 1. vyd. Hradec Králové: Tandem, 2002. ISBN 80-903-115-7-1.
11. KULHÁNKOVÁ, Eva. *Písničky a říkadla s tancem*. Praha: Portál, 1996. 190 s.
12. KULHÁNKOVÁ, Eva. *Hudebně pohybová výchova*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-437-0.
13. KNOPOVÁ, Blanka. *Hudebně pohybová výchova*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0636-6.
14. KURKOVÁ, Libuše, et al. *Hudebně pohybová výchova*. Praha : SPN, 1975. 53 s
15. KÁDNEROVÁ, Božena. *Metodika literární výchovy v mateřské škole*. Praha: SPN, 1982. 80 s.

16. MACHYTKA, Jaroslav. *Metodika literární výchovy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1965. ISBN 16-921-65.
17. SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2004. ISBN 80-87000-00-5.
18. STRNADOVÁ, Karla, et al. *Literární výchova v mateřské škole*. Praha: Naše vojsko, 1987. 160 s.
19. SZAKALLOVÁ, Katarína. *Hudobno-pohybová výchova*. 1. vyd. Nitra: VŠPg, 1996. ISBN 80-8050-019-3.
20. VISKUPOVÁ, Božena. *Hudebně pohybová výchova a zpěv*. 1. vyd. Praha: SPN, 1989. ISBN 14-596-89.